

FAİZ MESELESİ

Tarihte Örnek Uygulamalar

DERLEYENLER MURAT USTAOĞLU - AHMET İNCEKARA

İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ YAYINLARI 655
EKONOMİ 21

ISBN: 978-605-399-564-7

1. BASKI İSTANBUL, MAYIS 2019
2. BASKI İSTANBUL, TEMMUZ 2019
- GENİŞLETİLMİŞ 3. BASKI İSTANBUL, ARALIK 2020

© İSTANBUL BİLGİ ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ İŞLETMESİ

YAZIŞMA ADRESİ: HACIAHMET MAHALLESİ, PİR HÜSAMETTİN SOKAK, No:20, 34440, BEYOĞLU / İSTANBUL
TELEFON: 0212 311 64 63 - 311 61 34 / FAKS: 0212 216 24 15 • SERTİFİKA No: 35680

www.bilgiyay.com

E-POSTA yayin@bilgiyay.com

DAĞITIM dagitim@bilgiyay.com

YAYINA HAZIRLAYAN CEM TÜZÜN

TASARIM MEHMET ULUSEL

DİZGİ VE UYGULAMA PUNTO AJANS • www.puntoajans.com

DÜZELTİ SAİD AKÇAKAYA

DİZİN ERVA AKÇA

BASKI VE CİLT SENA OFSET AMBALAJ VE MATBAACILIK SAN. TİC. LTD. ŞTİ.

LİTROS YOLU 2. MATBAACILAR SİTESİ B BLOK KAT 6 No: 4 NB 7-9-11 TOPKAPI İSTANBUL

TELEFON: 0212 613 38 46 / FAKS: 0212 613 03 21 • SERTİFİKA No: 45030

Istanbul Bilgi University Library Cataloging-in-Publication Data

Istanbul Bilgi Üniversitesi Kütüphanesi Kataloglama Bölümü Tarafından Kataloglanmıştır.

Names: Ustaoglu, Murat, 1976-, compiler. | Incekara, Ahmet, compiler.

Title: Faiz meselesi : tarihte örnek uygulamalar / derleyenler Murat Ustaoglu, Ahmet Incekara.

Edition: Güncellenmiş 3. baskı

Description: Istanbul : Istanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, 2020. | Includes bibliographical references and index.

Series: Istanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları; 655. Ekonomi; 21.

Identifiers: ISBN: ISBN: 9786053995647 (paperback)

Subjects: LCSH: Interest. | Interest --History. | Interest --Islamic countries. | Interest --India. | Interest (Jewish law). | Islam --Economic aspects. | Interest and usury. | Banks and banking. | Capital. | Profit. | Finance --Turkey --History.

Classification: LCC: HB539 .F35 2020

FAİZ MESELESİ
Tarihte Örnek Uygulamalar

DERLEYENLER
MURAT USTAOĞLU - AHMET İNCEKARA

Önsöz

İktisadi ilişkilerin en belirleyici faktörü olan borç ilişkileri geçmişinin insanlık tarihi kadar eski olduğu sıklıkla vurgulanmıştır. Faizli borçların yüksek getirisi maddi refaha önem atfedenlerin her daim ilgisini cezbetmiştir. Meselenin nasıl bu kadar popüler kalabildiğinin anlaşılabilmesi, toplumda borçlanma ihtiyacının bir zaruret olmasıyla doğrudan ilişkilidir. Faizli borç ilişkilerinin en önemli özelliklerinden biri, tarihin köklü dönüşüm süreçlerinden istifade ederek kendini yenilemeyi başarmasıdır. Çünkü böylesi bir dinamizmin sürekliliği, insan aklının ürettiği inovatif birikimden istifade edilebildiği ölçüde mümkündür. Bu sebeple kurumsallaşmanın temellerinin atıldığı ilk radikal evrim süreci olan tarım devrimi ile başlayan serüven, teknolojinin zirve yaptığı, günümüz modern küresel iktisadi koşullarının zaman ve mekândan bağımsız işleyen finansal piyasalara kadar gelişimini aralıksız sürdürmeyi başarabilmiştir.

Antik Çağ medeniyetlerinde yerleşik hayatın tapınaklar etrafında kümelenmeye başlaması ile borç ilişkilerinin niteliği değişmeye başlamıştır. Aynı zamanda dönemin en muktedir iktisadi aktörü olan tapınaklar toplumun finansal ihtiyaçlarını kurumsal bağlamda ele almanın önemini farkına varmıştır. Çünkü faizli borç ilişkilerinin yüksek getirisi iştahlarını kabartır. Büyük kısmını ellerinde tuttıkları su ve toprak mülkiyetinin yanı sıra faizli borç ilişkilerini de kontrol etmek için gerektiğinde dinî argümanları kullanırlar. Faizli borçlar her durumda tapınakların büyük gelir kaynaklarından

biridir. Halka verilen yüksek faizli borçlar geri ödendiğinde büyük kazançlar sağlar. Ödemenin yapılmadığı aksi durumda bile –borç köleliğinden ötürü– tapınaklar kazançlı çıkar. Böylelikle üretilen refahın büyük kısmını kontrolü altında tutan kurumsal yapılar yaygınlaşmaya başlar. Giderek güçlenen tapınaklar, siyasal otorite ile iktidar çatışmasına girmekten uzak durmazlar. Bu tavırlarına, iktisadi aktör olarak sosyal hayattaki tesirlerine ve belirleyici konumlarına duydukları güven neden olmuştur.

Alınan faizli borçların büyük kısmının getirisi olmayan temel tüketim ihtiyaçlarına harcanması, geri ödemede ciddi sorunlarla sıklıkla karşılaşılmaya ve sonu köleliğe uzanan pek çok sosyal soruna yol açar. Faizli borçlardan kaynaklanan –borç köleliği gibi– sosyal sorunlara hukuki yaptırımlarla çözüm aranmak durumunda kalınır. Alınan tedbirlerin amacı faizli borç ilişkilerini bir nebze olsun yönetilebilir kılmaktır. Bu amaçla sosyal maliyeti asgari seviyeye indirmek için faiz oranlarına sınır getirmekten tamamen yasaklamaya kadar uzanan pek çok yasal düzenlemeye başvurulur. Ancak tüm bu çabalara rağmen büyük imparatorluklardan küçük şehir devletlerine kadar hiçbir medeniyet soruna kalıcı çözüm üretmeyi başaramaz. Faizli borç ilişkilerinden kaynaklanan sosyal problemler bazen bir devletin çöküşüne yol açan sebepler arasında gösterilebilecek boyutlara ulaşır. Bazı tarihçiler tefeciliği, Akdeniz sahillerinin büyük kısmını kontrolü altında tutan Roma İmparatorluğu’nun çöküş sebepleri arasında bile gösterir. Borç köleliğinin hızla yaygınlaşması ile –bazı dönemlerde İtalya’da yaşayan köle sayısı yerel halkın nüfusunu geçer– faiz yükü altında ezilen fakir halkın sıklıkla ayaklanması, siyasal otoritenin gücünü zayıflatır ve çöküşü hızlandırır.

Modern düşüncenin ataları olarak görülen Antik Yunan’da da durum pek farklı değildir. Yoksul halk ile soylular arasındaki iktisadi mücadelede kaybeden taraf genelde bellidir. Sınıflar arası refah farkı, faizli borç ilişkilerinden dolayı giderek artar. Soylular ellerinde tuttıkları servet sayesinde siyasal yönetimi kontrol ederler. Antik Yunan’da faizli borç ilişkilerini yöneten baş aktör de oldukça tanındıktır: tapınaklar. Halktan çeşitli gerekçelerle toplanan varlıklar, yine halka faizli bir şekilde borç olarak verilir. Bu durum da beklendiği gibi iktisadi dengelerin halkın aleyhine bozulmasına yol açar. Benzer sorunlara uzak doğunun kadim medeniyetlerinde bile rastlanır. Aslında bölge halklarını etkisi altına alan mistik dinî inançlarda –öne çıkarılan belli belirsiz ahlaki prensipler dışında– faizli borç ilişkilerine dair teolojik hükümlere pek rastlandığı söylenemez. Daha çok ahlaki prensiplere vurgu

yapan din adamları, argümanlarını kast sisteminin esaslarına göre belirlerler. Faizli borç ilişkilerinde sosyal hayatı derinden etkileyen toplumsal katmanları ayrıştıran bu sistemin dayattığı ilişkiler belirleyicidir.

Faiz ile ilgili katı yaptırımlara ilk kez Yahudiliğin kutsal metinlerinde rastlanır. Zaten sıklıkla maddi değerlere fazla önem atfetmesi ile eleştirilen bir teolojik öğretinin faizli borçlar gibi iktisadi ilişkilerin en önemli konusunu ihmal etmesini beklemek gerçekçi değildir. Yahudiliğin kutsal metinleri meseleyi ilginç bir metafor yardımı ile açıklar. Toplumun tüm sosyal dengelerini zehirleyen faizli borç ilişkilerini yılan ısırığına benzetir. Bu yüzden kutsal metinlere atıfta bulunularak Yahudi dindaşlar arasında bu türden borç ilişkileri yasaklanır. Hatta düşkün durumda olan dindaşlara yardım edilmesi dinî bir zorunluluk olarak tarif edilir. İlginç olan, faiz yasağına ilk kez kutsal metinlerde yer veren bir dinin takipçilerinin, yine dinî ritüelleri yerine getirmek için kazanılan nitelikleri –eğitim vs.– kullanarak tarihin en başarılı tefecilerine dönüşmüş olmalarıdır. Bunda genelde azınlık olarak yaşayan Yahudilerin tarih boyunca karşılaştıkları pek çok sıkıntılı durumun yanı sıra faizli borç ilişkilerinin emek harcamadan sağladığı yüksek getirinin motive edici etkisi göz ardı edilemez. Kilisenin aldığı bir karar ile Hıristiyanların tefecilik gibi işlerle uğraşmaktan men edilmesi, Yahudi tefecileri yaşadıkları yerlerde bir anlamda finansal tekele dönüştürür.

Bugün pek hatırlanmasa da faiz yasağını en uzun süre uygulayan dinlerden biri Hıristiyanlıktır. Aquinas gibi din adamları faiz meselesini farklı boyutları ile ele alan çeşitli görüşler ortaya atsalar da özünde yasağı savunurlar. Faizli borçlara kapı aralayan –radikal– yenilikçi görüşlerin öncüsü ise Calvin'dir. Ahlaki değerler dikkate alındığı müddetçe kâr güdüsü ile hareket etmenin sakıncası olmadığını öne sürerek kilisenin skolastik faiz yasağını eleştirir. Ödünç fonlar/risk ilişkisine atıfta bulunarak yapılan kârın bir kısmına –aşırı olmamak kaydı ile– ortak olunabileceği görüşünü öne sürer. Üretim ve tüketim için alınan borçlarda niteliksel bir ayrıma gider. Ancak bundan daha önemlisi faizli işlemlere makul/fahiş faiz ayrımını getirmesidir. İkisinin birbirine karıştırılmaması gerektiğini belirterek borç ilişkilerinde makul faiz seviyesi gözetildiği taktirde teolojik olarak bir sorun olmadığını iddia eder ve modern kapitalizmin temellerinin atılmasına katkı sağlar. Avrupa başta olmak üzere kapitalist ekonomilerde faizli borç ilişkileri hızla yaygınlaşmaya başlar. Sonrasında kilisenin meseleye yaklaşımının değişmeye başlaması ile yasak tamamen unutulur.

Faiz yasağını –en azından teolojik olarak– günümüze taşıyabilen tek semavi din İslâm’dır. Kuran’ın herhangi bir tahrifata uğramadan günümüze ulaşması, yasağın sürdürülebilmesindeki en önemli etkidir. İslâm dininin asli kaynağında geçen net faiz karşıtı ifadelerle karşı İslâm tarihinde de yasağa farklı yorum getirenler olmuştur. Çeşitli dönemlerde faiz/riba kavramlarının epistemolojik kökenlerinden yola çıkarak –diğer semavi dinlerin teolojik argümanlarına benzer– farklı görüşlerin tartışıldığını belirtmek gerekmektedir. İlginçtir ki katı faiz yasağına rağmen İslâm’ın erken dönemlerinden itibaren yoğun şekilde ticaret ile ilgilenen Müslümanlar, finansman, havale ve vadeli ödeme biçimleri gibi günümüz temel bankacılık hizmetlerinin gelişimine büyük katkılar sağlamıştır.

Aydınlanma ile gelişmeye başlayan iktisadi düşünce meseleyi genelde pozitivist paradigmalarda çerçevesinde değerlendirme eğilimindedir. Doğal olarak seküler düşüncenin teolojik argümanlardan pek etkilenmesi beklenebilir. Modern iktisadi düşüncede tamamen bir iktisadi faaliyet olarak değerlendirilen faiz, *paranın kirası* olarak görülür. Ekonomik mallarda olduğu gibi parasal enstrümanlardan gelir elde edilmesinde de bir sakınca görülmez. Bu dönemden itibaren refah seviyesinin giderek artması ve zirveye ulaşan seviyelere yükselmesi, önceki medeniyetlerin faizli borç ilişkilerinden ötürü karşılaştığı sorunların benzerlerinin yaşanmasının önüne geçemez. İktisadi düşüncenin yaygınlaşmaya başladığı dönemlerden itibaren zaman zaman kapitalist ekonomileri derinden sarsan sistematik iktisadi krizlerin kökeninde konvansiyonel finans sisteminin derin izlerine rastlanır. Kapitalist düzen kendini yeniden tanımlayan pek çok yapısal sorunla karşı karşıya kalır. Küreselleşmenin dünya ekonomisine hâkim olması ile –tarihin hiçbir döneminde olmadığı kadar birbirine entegre olan– ulusal ekonomiler, fiziksel etki alanının çok uzağına düşen bölgelerdeki iktisadi gelişmelerden bile etkilenir. Bir ülkenin kendi iç problemlerinden kaynaklanan sorunları, bir başka deyişle endojen sorunları hızla kendi sınırlarının dışına yayılarak pek çok ülkenin ekonomisine zincirleme olarak tesir eder. İktisat tarihi bu krizlerin hazin öyküleri ile doludur. Kalkınma teorilerinde faizli borç ilişkilerinin kurumsallaştığı finansal sektöre pozitif bir rol biçilse de sosyal ve iktisadi dengeleri bozduğunu ve gelir eşitsizliği gibi pek çok sorunu kronik hale getirdiğini de unutmamakta fayda vardır. Tüm gelişim sürecine rağmen bu tür kronik sorunlara halen tatmin edici çözümler üretildiği savunulamaz. Bu yüzden bazen sorunlar üzerinde düşünürken kavramlara anlam yükleyebilmek adına

filmi başa sarmak meselenin anlaşılmasını kolaylaştıracaktır. Bu araştırma da bu anlamlandırma çabalarının bir ürünü olarak ortaya çıkmıştır.

Ana hatları ile faizli borç ilişkilerinin geçmişine dair bazı tespitlerde bulunduktan sonra eserin ortaya çıkış süreci hakkında da birkaç cümle etmek gerekir. Aslında çalışmanın hazırlık aşaması 3-4 yıl öncesine uzanıyor. Son yılların popüler konusu, heterodoks iktisadın alt disiplinlerinden İslâm İktisadı ile ilgilenmeye başlayanların ilk farkına varacağı gerçek, teorik argümanların neredeyse tamamının bir şekilde faiz yasağı ile ilişkilendirilmesidir. Faiz yasağı konvansiyonel finans ile yolların ilk ayrışma noktasıdır ve en fazla tartışılan konuların başında gelir. Ancak ilginçtir literatürde konuyu derinlemesine ele alan çalışma sayısı yok denecek kadar azdır. Bu yüzden faizli borç ilişkilerini etraflıca araştıran bir çalışmanın literatüre kazandırılması gerektiğini düşünerek bu eseri ortaya çıkaran çalışmalara başlandı. Bizi harekete geçiren bir diğer sebep de İslâmi İktisat düşüncesini araştırmaya başladığımızda sıklıkla karşılaştığımız ancak iktisatçı olarak cevap vermekte zorlandığımız temel bir sorundu. Az çok dinî hassasiyeti olan hemen herkesin zihnini en fazla meşgul eden konulardan biri de faizli borç ilişkilerinin teolojik durumunun belirsizliğidir. Şahsen İslâmi Finans alanında yapılan nicel araştırmaların sayısı arttıkça şu basit soru ile daha fazla muhatap olmak zorunda kaldım, “Faiz nedir?”. Konuyu teolojik perspektiften ziyade makro-iktisadi yönü ile incelemeye çalışan bir iktisatçı olduğumu açıklama gayretimi kimsenin inandırıcı bulduğunu söyleyemem. Yakın çevrem dahil kimse bu konuda ikna olmadı. Bazen ders arasında, bir öğlen yemeğinde, bazen dost/aile meclislerinde konu bir şekilde hep aynı soruya geldi dayandı. Artık insanları ikna etmeye çabalamaktansa meseleyi bütün detayları ile irdeleyen bir araştırma yapmanın daha kolay bir seçenek olduğunu düşünmeye başladım. Böylelikle dört yıl kadar önce pek de farkında olmadan büyülü bir hikâyenin kapılarını aralayan bu çalışmayı tasarlamaya başladım. Metodolojik yöntem üzerinde düşünürken incelenen kaynaklar basit bir realitenin farkına varmamı sağladı. Bilinçsizce insanlık tarihi kadar eski bir sorun üzerinde zihin yormaya başlamışım. Antik Çağ medeniyetlerinden günümüze kadar hâlâ popülerliğini korumayı başaran ve hakkındaki tartışmaların belki de hiçbir zaman sonlanmayacağı bir fenomen. Böylesine derin bir konuyu araştırmaya başlamak heyecan verici olduğu kadar bazı sorunları da beraberinde getirdi. Bazılarının evrensel boyutu da olduğunu düşündüğüm bu sorunların en önemlisine birkaç cümle ile değinmek gerektiğini düşünüyorum.

Kolaylıkla tahmin edilebileceği gibi bu sorunlardan ilki, bir bilimsel araştırmanın yürütülebilmesi için ihtiyaç duyulan maddi destektir. Bilim, sanat ve spor gibi faaliyetlerin gelişiminde finansal desteğin önemi herkesin malumudur. Bu faaliyetlerde yeterli destek sağlanmadan nitelikli çıktılar elde edebilmek son derece zordur. Bu problem bilimsel araştırmalarda daha belirgin bir şekilde hissedilir. Bilimsel araştırmalar için ayrılan kamu desteğinin çeşitli gerekçelerle azalması hemen her ülkede karşılaşılan ortak bir sorundur. Yine de iktisadi kalkınmanın bilimsel araştırmalardan beslendiğinin bilincinde olan gelişmiş ülkelerde, bilimsel çalışmalara finansal destek bulmak diğer ülkelere kıyasla daha kolaydır. Gelişmiş ekonomilerde kamu kurumları bilimsel araştırmaları desteklemek için diğerlerine oranla daha fazla kaynak ayırırlar. Ne yazık ki ülkemizde yetersiz kaynak sorununun farkında olduğunuzu iddia etmek bile zordur. Bu sorunun en belirgin şekilde hissedildiği yerlerin başında üniversiteler gelir. *Creating Entrepreneurial Universities* adlı eserinde konuyu derinlemesine ele alan Burton Clark, bu sorunsalın fırsata çevrilebilecek bir kriz olarak görülmesi gerektiğini belirterek, üniversitelerin yetersiz kamu kaynakları karşısında dışarıdan sağlanacak –ikincil– desteklerin peşinde koşmaları gerektiğini vurgulama ihtiyacı hisseder. Bu yolla toplanan ve istenen şekilde harcanabilen fonlar sayesinde âtil kalmış ancak son derece önem taşıyan araştırma konularına yönelik çalışmalar gerçekleştirilebilir. Clark'ın değindiği sorunsal her bilim dalı aynı şiddette hissetmez. Örneğin teknoloji üretimine katkı sağlayan doğa bilimlerine ait disiplinlere destek bulmak, maddi çıktılar daha fazla gözle görülür olduğu için, sosyal bilimlerin alt disiplinleri ile ilgili araştırma alanlarına kıyasla nispeten daha kolaydır. Özellikle ülkemizde sosyal bilim araştırmalarına hak ettiği önemin verildiğini iddia edebilmek maalesef mümkün değildir. Bu da öncelikle genç araştırmacıların şevkini kırmaktadır. Oysa İslâm medeniyetinin modern dünyaya belki de en güzel armağanı olan İslâmi Finans, gelişimini iktisat ve ilahiyat gibi bilim dallarına borçludur. Buna rağmen üniversiteler ve kamu kurumlarının ilgili departmanları bu tür çalışmaları desteklemek konusunda isteksiz davranmaya devam etmekte ve bir anlamda Clark'ın öngörülerinin haklılığını ispatlamaktadır. Araştırmacılar çoğu zaman üzülerek de olsa bir şekilde bu hakikat ile yüzleşmek zorunda kalmaktadır. O yüzden bu eserin hazırlanma sürecinde verilen destek son derece kıymetlidir. Bu anlamda tüm araştırma süreci boyunca sorunların aşılmasında, karşılık beklemezsizin ellerinden gelen desteği esirgemeyen Birevim yönetim kurulu başkanı Murat Çiftçi ve kadim dostum Mahir Orak'a özellikle teşekkür etmek istiyorum.

Son olarak bizim için gurur vesilesi olan genç meslektaşlarımızın bu araştırmaya sağladığı katkıya kısaca değinmek isterim. Halen doktora çalışmalarını sürdüren ve bu eserin her satırında büyük emeği olan genç meslektaşlarımız Muhammet Sait Bozik, Murat İstekli ve Dr. Betül Mutlugün'e özellikle teşekkür etmek isterim. Araştırma sürecinde sorunları sabır ve özveri ile ele alarak bu eserin ortaya çıkmasına yalnızca emeklerini değil gözlemlerindeki heyecanı, zihinlerinin tüm imkânlarını, azim ve cesaretlerini de kattılar. Her bölümün tamamlanarak yayın aşamasına hazır hale gelmesi tahmin edilebileceği gibi yoğun bir çalışma sürecinin neticesidir. Bu eser de başarısını, katkılarını esirgemeyen yazarların zarif emeklerine borçludur.

Nitel çalışmaların en zor yanlarından biri de kavramsal yükümlülüğünün altında ezilmeden çalışmanın üstesinden gelebilecek cesarete sahip olmaktır. Bu anlamda araştırma sürecine katkı sunan fakat eserde isimleri zikredilmeyen başta Prof. Dr. Ali İhsan Yitik olmak üzere tüm hocalarıma ayrıca teşekkür etmeyi bir borç bilirim. Faizsiz finans uygulamaları İslâm medeniyetinin modern çağa sunduğu en önemli alternatif çözümlerden biridir. İslâm ve Finans kelimelerini yan yana getiren kavramsallaştırmayı bazıları halen garip karşılarsa da mevcut durumda konvansiyonel finans sisteminin en önemli alternatifi olduğunun bilinci ile bu eserin İslâm İktisadi literatürüne katkı sağlamasını temenni ediyorum.

DR. MURAT USTAOĞLU
İSTANBUL, 2019

Takdim

Dinler tarihinde inançların gelişim süreci birazda toplumsal dinamiklerden kaynaklanan reform hareketleri ve sonrasında ortaya çıkan yenilikçi görüşlerle –içtihatlarla– açıklanır. Eski kabullerin dezenformasyona uğraması üzerine yükselişe geçen reformist düşünceler, sıklıkla tartışmalara konu olur. Bunun en çarpıcı örneklerinden biri Martin Luther’in Katolik inancının dezenformasyonu ve sömürüsüne karşı ortaya attığı argümanları topladığı *Doksan Beş Tez*’in Protestanlık mezhebinin temellerini atmasıdır. Böylelikle tarihin en önemli kırılma noktalarından birinin fitili ateşlenmiş olur. Yıllar önce incelediğim bir eserde kapitalizmin teorisyenlerinden Adam Smith’in “Para dediğimiz şey sadece bir inanç meselesidir” şeklindeki ifadelerine rastladığımı hatırlıyorum. Aslında Max Weber de ünlü eserinde Smith’in düşüncelerine paralel görüşleri savunur ve akidenin kapitalizmi besleyen bir devinim yarattığına dikkat çeker.

Günümüzde ise parasal ilişkiler, inanç meselesi olmaktan ziyade toplumların yaşam biçimlerini, duygusal yansımalarını ve her türlü hal ve hareketlerini belirleyen asli unsurlardan beslenmektedir. Bazen Smith bu günleri görece kadar yaşasaydı muhtemelen söylediğinin ne kadar hatalı olduğunu önce kendisi ifade ederdi diye düşünürüm. Çünkü maddi güç günümüzde adeta bir varoluş meselesi olarak algılanmaya başlamıştır. Bu bağlamda iktisadi güç kendisini bir meta haline getirmiş ve yalnızca bir mübadele aracı olma fonksiyonunun dışına çıkarak farklı niteliklerini öne çıkaran bir içerik

zenginliğine kavuşmuştur. Sözü edilen içerik zenginliğinin yalnızca bir bölümü olarak bile para/para benzerleri kendi cinsinden bir artık değer üretme aracı olarak faizli borç ilişkilerini –en azından teolojik bağlamda– meşru zemine çekme beklentisi yaratmıştır. Bu durum tarih akışını geri dönülemez biçimde değiştirmiştir. Tarihin hemen her döneminde varlığını sürdürmeyi başaran faizli borç ilişkileri bu eserde detaylandırıldığı gibi pek çok medeniyetin sosyal hayatını derinden etkileyebilmiştir. Bu eserde gözler önüne serildiği gibi iktisadi bir araç olma fonksiyonunun yanı sıra bir sömürü aracı olarak da işlev görmüştür. Toplumsal ve sosyal konjonktüre göre sürekli kendini yenileyebilmeyi başaran faizli borç ilişkilerinin yaygınlaşmasını İslâm dininin kesin hükümleri de dahil hiçbir dinî ya da sosyal yasak engelleyememiştir. Hatta iktisadi sistemler pek çok yönü ile bu niteliğin üzerine kurgulanmıştır.

Faizli borç ilişkileri üzerine kurulu konvansiyonel bankacılık sisteminin ve türev piyasaların insanlığın sırtına yüklediği borç yükü devlet, ırk vs. gözetmeksizin tüm toplumları ağır külfet altında bırakmıştır. Parayı mübadele aracı olmaktan çıkarıp daha farklı anlamlar yükleyen kapitalist sistem ortalama on yıllık dönemlere yayılan zaman dilimlerinde kendini tekrar eden iktisadi krizler üretmiştir. Bu krizlerin topluma yüklediği sosyal ve iktisadi maliyet giderek ağırlaşmaktadır. Özellikle gelir dağılımındaki adaletsizlik, tahammül sınırlarını aşarak kendisini yaratan konvansiyonel sistemi bile tehdit eder hale gelmiştir. Bu noktada parasal ilişkilerin daha adil iktisadi sistemler üzerinden yürütülmesi ve sosyal hayatın dinamiklerinin hakkaniyetli refah paylaşımı üzerine kurgulanması zarurete dönüşmüştür. Bunun mümkün kılınması ise ancak faizli borç ilişkileri gibi gelir dağılımını olumsuz etkileyen faktörlere alternatif çözümler üretilmesi ile mümkün olmuştur. Son yıllarda bu konudaki alternatif çözümlerin sayısının artması sevindirici bir gelişmedir.

Hemen her toplumu olumsuz etkileyen mevcut finansal yapıya alternatif bir model olarak ortaya çıkan kurumlardan biri de Birevim'dir. Temel iktisadi ihtiyaçların, faizsiz finansman yöntemleri ile karşılanabilmesi için tasarrufa dayalı bir model önerilmesi ile adil paylaşımın mümkün olabileceğini gösteren güçlü bir alternatif olma hedefini gerçekleştirmeye emin adımlarla ilerlemektedir. Faizsiz finans sektörünün konvansiyonel modellerin alternatifi haline gelmesi gerektiği gerçeğini misyon olarak kabul eden Birevim, vizyonunu yalnızca iktisadi faaliyetlerle sınırlamamıştır. İnsanlığın

ortak değerlerine katkı sağlayabilmek adına yapılan bilimsel çalışmaları desteklemeyi kendine görev addetmiştir. Tarihin en temel meselelerinden biri olan faiz meselesinin yarattığı sosyal sorunlara parmak basan ve değişime nc eserlerden biri olma umudundaki bu eserin hazırlanmasında ve yayınlanmasında verdiği katkı ile bunu göstermek istemiştir.

Immanuel Wallerstein “Bildiğimiz dünyanın sonuna geldik, artık yeni bir dünya kurulacak; ancak bunun iyi olup olmayacağını bilemiyorum” ifadesi ile iktisadi düzenin geleceğine dair radikal değişim beklentisinin haberini verir. Bu kapsamlı çalışma bu öngörüyü umuda çevirebilmek adına atılmış bir adım olabilme çabasındadır. İktisat literatürüne faizli borçlar konusundaki en kapsamlı araştırmayı kazandırmayı amaçlayan bu esere destek olmanın mutluluğunu yaşadığımla özellikle vurgulamak istiyorum. Bu duygularla bu eserin tüm okuyuculara, araştırmacılara ve bilim insanlarına hayırlı olması dileği ile; kitabın yazımında emeği geçen tüm bilim insanlarına teşekkürü bir borç biliyor, saygılarımı sunuyorum.

MURAT ÇİFTÇİ
BİREVİM Y. K. BAŞKANI